

Захарова М.В.,
методист ресурсного центру
з підтримки інклюзивної освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦШКОЛАХ, НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 навчальному році організація освітнього процесу в закладах освіти, у яких здобувають освіту учні з особливими освітніми потребами, у тому числі спеціальних, має здійснюватися з урахуванням правового режиму воєнного стану. За таких умов питання безпеки всіх учасників освітнього процесу залишається пріоритетним. З метою створення безпечних умов перебування в закладі освіти учнів з особливими освітніми потребами та працівників закладу слід керуватися рекомендаціями Міністерства освіти і науки України.

На сьогодні важливим питанням залишається облаштування захисних споруд цивільного захисту (укриттів) у закладах загальної середньої освіти з урахуванням потреб маломобільних груп населення, що забезпечить можливість організовувати освітній процес для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в очному форматі. Звертаємо увагу, що укриття має відповідати вимогам доступності та передбачати можливості для переміщення й комфортного перебування в ньому осіб з особливими освітніми потребами. Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами можуть потребувати додаткової індивідуальної підтримки під час перебування в укриттях, тому важливо, щоб працівники, які відповідають за переміщення та перебування в укриттях, були підготовлені до роботи з дітьми зазначеної категорії, розуміли специфіку поведінки таких дітей та володіли методами надання психологічної підтримки під час стресових ситуацій [1].

Вагомого значення набуває створення психологічно комфортного середовища в закладах освіти, надання своєчасної підтримки педагогічним працівникам, здобувачам освіти, зокрема учням з особливими освітніми потребами, та залучення батьків до освітнього процесу. З метою недопущення ускладнення та погіршення психологічного стану учнів педагогам необхідно звертати увагу на попередження вторинної психологічної травми шляхом організації комфортного, розвиваючого освітнього середовища, забезпечення заходів, спрямованих на попередження психологічного травмування. У контексті зазначеного актуальними залишаються методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації», розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [1].

Особи з особливими освітніми потребами можуть навчатися у спеціальних школах та навчально-реабілітаційних центрах, інклюзивних або спеціальних класах закладів загальної середньої освіти. Для учнів, які за станом здоров'я потребують охоронного режиму або не можуть відвідувати освітній заклад, місцеві органи управління освітою організовують навчання за індивідуальною формою (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж) [8].

Організація освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами у спеціальних школах та навчально-реабілітаційних центрах (далі – НРЦ) ґрунтується на загальнолюдських цінностях, визначених законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», здійснюється в рамках нормативно-правового забезпечення Нової української школи, Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 №221 (зі змінами), та інших актів, що регулюють забезпечення освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти [9].

Зарахування учнів (вихованців) до спецшколи, НРЦ, переведення до іншого закладу освіти та відрахування здійснюється відповідно до Порядку

зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти, затвердженого наказом МОН від 01.08.2018 №831.

Відповідно до законодавства та своїх установчих документів спеціальні заклади можуть здійснювати освітній процес за інституційною формою здобуття освіти: очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна та мережева.

Порядок здобуття загальної середньої освіти за інституційною формою врегульований Положенням про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 23.04.2019 №536, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 22.05.2019 за №547/33518.

Для учнів, які за станом здоров'я не можуть навчатися в колективі, про що має бути зазначено у висновку лікарсько-консультаційної комісії закладу охорони здоров'я, за заявою батьків чи уповноважених осіб спеціальний заклад забезпечує навчання за індивідуальною формою: екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж.

Організація навчання за індивідуальною формою здобуття освіти (педагогічним патронажем) здійснюється відповідно до Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 12.01.2016 №8 [9].

У разі здобуття освіти за індивідуальною чи дистанційною формою заклад забезпечує створення умов для отримання учнями психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та реабілітаційних послуг (допомоги) та участі в заходах спеціального закладу освіти.

Акцентуємо увагу, що відповідно до постанови КМУ від 30.08.2022 №979 внесено зміни до діяльності спеціальної школи та НРЦ на період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду).

Спеціальні школи незалежно від напрямку (профілю) їхньої діяльності можуть зараховувати дітей з особливими освітніми потребами незалежно від категорії (типу) їхніх особливих освітніх потреб (труднощів) та дітей, які не

мають особливих освітніх потреб, і додатково створювати для них класи, зокрема змішані та інклюзивні.

На період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) спеціальні школи можуть забезпечувати надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та реабілітаційних послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами – особам до 18 років, які не здобувають освіти в спеціальній школі, але можуть отримувати у ній психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові та реабілітаційні послуги (допомогу), у межах штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи.

Для надання послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами до спеціальної школи можуть надаватися копії документів, що посвідчують особу дитини, висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи або пред'являтися електронні відображення документів з використанням мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг («Дія»).

Облік змінного контингенту з особливими освітніми потребами ведеться директором спеціальної школи (або уповноваженою ним особою) через систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів або іншими доступними засобами [10].

Зміст освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти визначається Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р, Державним стандартом початкової освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 №688), Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898.

На основі нового Державного стандарту базової середньої освіти розроблено Типову освітню програму для 5-10(11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 07.12.2021 №1317 (зі змінами, наказ МОН від 29.08.2022 №769), яка може бути основою для створення освітньої програми закладу спеціальної освіти [6].

Зазначена Типова освітня програма вводиться в дію поетапно, зокрема у 2026/2027 навчальному році буде застосована для організації освітнього процесу 9-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти. Відповідно наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 №627 «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами» втрачає чинність у 2026/2027 навчальному році в частині застосування для 5-9-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти [12].

У випадку обрання закладом освіти для створення освітньої програми закладу освіти типових програм, затверджених МОН, учні 10-х класів спеціальних закладів освіти всіх видів продовжують навчатися за Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 №627 (зі змінами, накази МОН від 26.07.2018 №815, від 10.06.2019 №808) [12].

З урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учні 1-4-х класів з порушеннями інтелектуального розвитку у 2026/2027 навчальному році навчаються за зазначеними нижче типовими освітніми програмами для 1-2-х, 3-4-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку (розробленими під керівництвом Чеботарьової О.В.), затвердженими наказом МОНУ від 19.09.2022 №836 [5].

Учні 1-4-х класів (крім учнів з порушеннями інтелектуального розвитку) навчаються за типовими освітніми програмами, затвердженими наказом МОН від 26.07.2018 №814 «Про затвердження типової освітньої програми початкової

освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами» (зі змінами, наказ МОН від 16.08.2019 №917).

Спеціальні заклади загальної середньої освіти III ступеня для дітей з особливими освітніми потребами користуються Типовою освітньою програмою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, наказом МОН від 22.07.2020 №944, з метою впровадження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Отже, учні 11-х та 12-х класів для дітей із сенсорними порушеннями (з порушеннями зору (сліпі, зі зниженим зором), з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом)), а також учні з порушеннями опорно-рухового апарату навчаються за зазначеною Типовою освітньою програмою.

Програми з корекційно-розвиткових занять спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» [11].

Підходи щодо оцінювання результатів навчання учнів визначені в Методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами [2].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку початкової школи спеціальних закладів (класів) здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку [3].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку школи II ступеня здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку [4].

Освітній процес у спеціальних закладах освіти організовується відповідно до переліку навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти, який розміщений на вебсайтах МОН та ІМЗО [13]. Перелік навчальної літератури, що постійно оновлюється з урахуванням видання нових підручників і навчальних посібників, для кожної категорії дітей з порушеннями розвитку містить примітку, у якій зазначаються

особливості використання програм та навчальної літератури, рекомендованих МОН для закладів загальної середньої освіти, з урахуванням характеристик навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Учні, які завершили здобуття певного рівня загальної середньої освіти, отримують відповідний документ про освіту в установленому законодавством порядку.

Акцентуємо вашу увагу, що наказ МОН від 14.11.2025 №1503 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2018 року №1109», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 04.12.2025 за №1820/45226, вносить зміни до порядку оформлення документів про освіту осіб з особливими освітніми потребами, спричиненими труднощами інтелектуального розвитку. Зміни стосуються спеціальних закладів та класів, оновлюючи зразки свідоцтв [7].

Оновлення положень наказу Міністерства освіти і науки України від 16.10.2018 №1109, зокрема виключення окремих зразків документів про загальну середню освіту для осіб з особливими освітніми потребами, зумовленими порушеннями інтелектуального розвитку, у тому числі з помірними інтелектуальними порушеннями, матиме позитивний вплив на забезпечення рівного доступу до освіти та дотримання принципу недискримінації осіб з особливими освітніми потребами. Запровадження єдиних підходів до зразків документів про загальну середню освіту усуне обмеження для продовження навчання в закладах професійної освіти, сприятиме реалізації права на освіту незалежно від стану здоров'я та особливостей розвитку, а також забезпечить приведення нормативно-правового регулювання у відповідність до вимог Закону України «Про освіту». Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.11.2025 №1503 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2018 року №1109» набирає чинності з 1 вересня 2026 року [7].

Список використаних джерел та літератури

1. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 н.р. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://surl.li/vyokvj> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами : методичні рекомендації / укладачі: Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ : УІРО, 2024, 40 с. URL: <https://surli.cc/iwexzg> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко та ін. Київ : ІСП НАПН України, 2020. 90 с. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=6163> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко, Н.А. Ярмола та ін.; за ред. О.В. Чеботарьової. Київ : ІСП НАПН України, 2019. 120 с. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=5102> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.09.2022 №836. URL: <https://surl.li/hvgtyw> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-10(11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2022 №769. URL: <https://surl.lt/blaipq> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2018 року №1109 : наказ Міністерства освіти і науки України від 14.11.2025 №1503. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1820-25#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.08.2018 №831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

9. Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 №8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

10. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 №221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

11. Перелік корекційно-розвиткових програм для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами. *Інститут модернізації змісту освіти*. URL: <https://imzo.gov.ua/korektsiyni-programi/> (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 №627. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0627729-18#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

13. Переліки. 2024/2025 навчальний рік. *Інститут модернізації змісту освіти*. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/> (дата звернення: 10.06.2026).